

УДК 615.83:378

Бугеря Т.М., Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка

Бугеря Тетяна Миколаївна – аспірант кафедри фізичної реабілітації та валеології Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. Коло наукових інтересів: фізична реабілітація, валеологія.

МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ У НАВЧАННІ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНИМ ДИСЦИПЛІНАМ ЯК ЗАСІБ УДОСКОНАЛЕННЯ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФІЗИЧНИХ РЕАБІЛТОЛОГІВ

Реалізація міжпредметних зв'язків у процесі навчання професійно орієнтованим дисциплінам створює умови для ефективної професійної підготовки майбутніх фізичних реабілітологів.

Realisation of intersubject ties in the process of teaching professionally oriented disciplines creates conditions for effective professional training of experts in physical rehabilitation.

Одним із основних завдань вищої освіти є пошук таких форм і методів навчання студентів, які б забезпечували формування зацікавленості майбутньою професією, розвиток творчої активності та професійної компетентності молодих спеціалістів.

Досягнення високого рівня професіоналізму майбутніх фахівців з фізичної реабілітації можливе лише за умови відповідної фундаментальної підготовки. Зазначимо, що проблема фундаменталізації змісту підготовки майбутніх фізичних реабілітологів є особливо гострою [1, 9]. Вона не може бути вирішена збільшенням кількості годин на засвоєння професійно орієнтованих дисциплін. Їх вивчення має бути поставлене на відповідну науково-методичну основу. З огляду на це, виникає необхідність пошуку нових технологій підготовки майбутніх фізичних реабілітологів. Однією з таких є педагогічна технологія, яка заснована на реалізації міжпредметних зв'язків у навчально-виховному процесі.

Міжпредметні зв'язки слугували об'єктом

пильного інтересу різних дослідників в Україні та за кордоном (Т. Архипова, Н. Андреева, В. Бевз, В. Берман, М. Берулава, Н. Борисенко, В. Грибач, Л. Демінська, І. Зверев, Л. Ковальчук, І. Козловська, С. Колесник, В. Кузьменко, Я. Плоткін, Н. Розенберг, В. Таточенко, Л. Шаповалова, В. Штонь, Н. Черкес-Заде й інші дослідники) [2, 3, 4, 5, 6, 7, 8].

Результати досліджень учених дають можливість зробити однозначний висновок, що правильна реалізація міжпредметних зв'язків у процесі навчання дозволяє оптимізувати весь навчально-виховний процес, допомагає не тільки краще засвоїти навчальний матеріал, а й сприяє:

- реалізації основних дидактичних принципів (виховуючого навчання, професійної спрямованості, систематичності та послідовності, міцності та ін.);
- підвищенню рівня мобільності знань і умінь студентів (тобто їх здібності переносити засвоєну навчальну

інформацію з однієї дисципліни в іншу, з однієї ситуації – у нову, а також використовувати їх у нестандартних умовах);

- розвитку системного й діалектичного мислення, гнучкості та самостійності, розумової діяльності: розвиток у студентів уваги, пам'яті, загальних мисленнєвих операцій (синтез і аналіз, індукція та дедукція, уміння порівнювати, конкретизувати, узагальнювати, систематизувати).

Результати цих досліджень дають підставу стверджувати, що використання міжпредметних зв'язків у фаховій підготовці майбутнього фізичного реабілітолога може значно підвищити її ефективність. Що ж стосується дослідження проблеми міжпредметних зв'язків у навчанні професійно орієнтованим дисциплінам у фаховій підготовці фізичних реабілітологів, то такі дослідження у педагогічній науці практично не проводилися.

Формування мети роботи. Метою статті є:

- 1) висвітлити проблему міжпредметних зв'язків у навчанні професійно орієнтованим дисциплінам у фаховій підготовці майбутніх фізичних реабілітологів;
- 2) визначити ставлення викладачів до використання міжпредметних зв'язків у навчанні професійно орієнтованим дисциплінам у фаховій підготовці майбутніх фізичних реабілітологів;
- 3) показати необхідність комплексного, інтегративного підходу для вирішення проблеми міжпредметних зв'язків у підготовці реабілітологів.

Дослідження були проведені на базі Інституту фізичного виховання і спорту Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка, Миколаївського державного гуманітарного університету імені Петра Могили, комплексу “Києво-Могилянська академія”, Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського, Донецького державного інституту здоров'я, фізичного виховання і спорту при Національному університеті фізичного виховання і спорту України.

Методи дослідження містять аналіз науково-методичної літератури, педагогічне спостереження, анонімне анкетування, бесіди зі студентами й викладачами, інтерв'ювання.

Результати дослідження.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, урахування досвіду багатьох учених вказує на успішну реалізацію міжпредметних зв'язків у навчально-виховному процесі. Вперше поняття “педагогічна технологія реалізації міжпредметних зв'язків” введено Л. Ковальчук. Як зазначає О. Музальов, “перспективним напрямом удосконалення навчального процесу є інтеграція, яка повинна знайти свій вияв у якісному переосмисленні й інтенсифікації

міжпредметних зв'язків” [6]. Тому, в першу чергу, на порядок денний постає завдання підвищення ефективності навчання майбутніх фізичних реабілітологів за рахунок інтенсифікації навчального процесу, систематизації та поглиблення знань, а не просто шляхом збільшення кількості годин професійно орієнтованих дисциплін. Пошуки найбільш прийнятних та ефективних шляхів професійної підготовки приводять нас у сферу інтеграції навчального процесу. С. Колесник зазначає, що міжпредметні зв'язки “дозволяють повніше здійснити професіоналізацію, активізувати пізнавальну діяльність студентів, розвинути їх творчі здібності та самостійність” [4].

Інший дослідник (А. Кантеро Зайяо) визначає міжпредметні зв'язки як загальнопедагогічний засіб комплексного підходу до здійснення всебічного розвитку особистості та умовою і засобом формування таких визначаючих професійно-педагогічну майстерність знань та вмінь, як знання предмету, міжпредметні, гностичні, організаторські знання і вміння [2].

Важливим є загальнопедагогічний аспект інтеграційної проблеми, за яким міжпредметні зв'язки характеризують як систему взаємопов'язаної діяльності різних викладачів. Особливий інтерес для нашого дослідження становить трактування поняття “міжпредметні зв'язки” В. Сисоева. Він визначає міжпредметні зв'язки як систему взаємозв'язаної навчальної діяльності викладача і студента, у процесі якої знання і практичні вміння, які складають зміст і цілі вивчення суміжних предметів, синтезуються на новому рівні узагальнення з метою формування якостей і розвитку творчих здібностей майбутнього спеціаліста [8]. Отже, у цілому педагогічна наука розглядає міжпредметні зв'язки як складовий принцип дидактики – системності й послідовності. Ступінь освіченості майбутнього фахівця з фізичної реабілітації визначається не лише широтою її знань, ерудованістю в реабілітаційних справах, а й ступенем упорядкованості, систематизованості цих знань. Ряд дослідників (Ф. Соколова, І. Ткачов, Н. Чупрлін) при реалізації міжпредметних зв'язків вказують на посилення пізнавальної діяльності учнів. Відомо, що розвиток студента залежить від кількості накопичених знань, а також від їх системності. Принцип систематичності й послідовності у навчанні вимагає, щоб знання, уміння й навички формувалися у системі в певному порядку, коли кожен елемент логічно зв'язується з іншими, наступне опирається на попереднє, готує до засвоєння нового. Психологи також вважають, якщо дотримуватися логічних зв'язків, навчальний матеріал запам'ятується у більшому обсязі та більш міцно. Систематичність й послідовність дозволяють за стислий термін

досягти в навчанні значних результатів.

На початковому етапі нашого дослідження, насамперед нас цікавило виявлення основних недоліків підготовки майбутніх фізичних реабілітологів, а також шляхів її вдосконалення на міжпредметній основі. Анкетування проводили серед студентів та викладачів професійно орієнтованих дисциплін анонімно, щоб уникнути суб'єктивних оцінок. Після попереднього аналізу сучасних наукових джерел із досліджуваної теми ми склали кілька варіантів анкет для студентів різних курсів і форм навчання (денна, заочна, Інститут післядипломної освіти), які обрали професію фізичного реабілітолога. Аналіз матеріалів анкетування показав, що поняття "міжпредметні зв'язки" в його сутності можуть розкрити тільки 15 % опитуваних, у загальних рисах – 65 %, а 20 % взагалі не мають уявлення, як відповідати на це питання.

Погляди майбутніх фізичних реабілітологів на мету вивчення професійно орієнтованих дисциплін: знання із цих дисциплін є основою для подальшої професійної діяльності – 36 %; щоб визначити суть дисципліни, яка вивчається – 34 %; щоб здати екзамен або залік – 25 %; не замислювався над цим питанням – 5 %. Професійно орієнтовані дисципліни, які найбільш важко засвоюються майбутніми фізичними реабілітологами: біомеханіка з елементами динамічної анатомії, фармакологічні засоби фізичної реабілітації з основами латинської мови, метрологічний контроль у фізичній реабілітації, анатомія людини з основами спортивної морфології. Майбутні фахівці з фізичної реабілітації до основних причин важкого засвоєння знань із цих дисциплін відносять: не бачать використання вивчаемого матеріалу (33 %); не мають системних знань з дисципліни (30 %); погано володіють матеріалом опорних дисциплін (28 %); 9 % опитуваних вказують інші причини, які пов'язані з нестачею літератури або відсутністю часу. Серед професійно орієнтованих дисциплін, які викликають найбільший інтерес у майбутніх фізичних реабілітологів: педагогіка, психологія, основи фізичної реабілітації, методи фізичної реабілітації, ліку-вальна фізична культура і лікарський контроль, спортивна медицина, масаж. Отже, можна зробити висновки відносно дисциплін, які важко засвоюються майбутніми фізичними реабілітологами, а тому не мають системних знань з цих дисциплін (біомеханіка з елементами динамічної анатомії, анатомія людини з основами спортивної морфології). У результаті студенти не володіють матеріалом й витрачають багато часу на засвоєння нового навчального матеріалу. Особливо, коли знання дисциплін (анатомії, фізіології, біомеханіки) потрібні на II-V курсах при вивченні професійно орієнтованих дисциплін.

Отже, аналізуючи отримані нами анкетні дані (в анкетуванні взяли участь 820 студентів), ми отримали повне уявлення про те, як саме студенти бачать свою майбутню професію, з'ясували відношення студентства до продуктів міжнаукової інтеграції. Нами було встановлено, що фактичні зв'язки між навчальними предметами усе ще не відповідають належним вимогам сучасної вищої школи. Майбутні фахівці з фізичної реабілітації слабо уявляють значення поняття "міжпредметні зв'язки" та дуже рідко використовують міжпредметні зв'язки у навчанні професійно орієнтованих дисциплін.

З метою більш глибокого вивчення проблеми професійної підготовки майбутніх фізичних реабілітологів, яку вони отримують у вищому навчальному закладі, виявлення основних недоліків цієї підготовки та шляхів її вдосконалення на міжпредметній основі було проведено анкетування серед викладачів. Для дослідження були розроблені питання відносно проблеми міжпредметних зв'язків при навчанні професійно орієнтованим дисциплінам у фаховій підготовці фізичного реабілітолога та визначення ставлення викладачів до цієї проблеми. В анкетуванні взяли участь 28 викладачів Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. Ставлення викладачів до використання міжпредметних зв'язків у навчанні професійно орієнтованим дисциплінам у фаховій підготовці фізичного реабілітолога на початку нашої експериментальної роботи: негативне – 35,7 %; байдуже – 42,9 %; позитивне – 14,3 %; добре – 7,1 %; дуже добре – 0 %. Іноді викладачі не зовсім розуміють, як використовувати міжпредметні зв'язки в навчанні, тому виявили негативне ставлення – 35,7 % опитаних. Згідно відповідям удалося з'ясувати, що зумовлює недостатнє використання міжпредметних зв'язків:

- невміння виявити можливості встановити їх – 30 % викладачів;
- методична невідповідність – 25 % викладачів;
- відсутність єдиних вимог до здійснення міжпредметних зв'язків і рекомендацій у навчальних програмах вищого навчального закладу – 45 % викладачів.

Міжпредметні зв'язки у навчанні професійно орієнтованих дисциплін не відображені в робочих програмах у 55 % викладачів, у 30 % – відображені частково і тільки у 15 % викладачів міжпредметні зв'язки знайшли своє відображення в робочих програмах й конспектах лекцій.

Отже, аналізуючи отримані нами анкетні дані на початку нашої роботи, ми отримали повне уявлення про те, як саме викладачі бачать своє відношення до міжпредметних зв'язків. Нами було встановлено, що фактичні зв'язки між

професійно орієнтованими дисциплінами усе ще не відповідають належним вимогам сучасної вищої школи. Існує певний розрив у послідовності знань з професійно орієнтованих дисциплін, обумовлений тим, що немає єдиного концептуального підходу до викладання: кожна кафедра будує навчальні плани автономно, не обговорюючи з колегами загальні підходи й загальні навчально-виховні платформи. Аналіз

матеріалів анкетування викладачів виявив недостатність використання викладачами міжпредметних зв'язків у процесі навчання професійно орієнтованих дисциплін, що обумовлюється, в основному, недоліками в дидактичній та психологічній підготовках до реалізації міжпредметних зв'язків.

Болонський процес, перехід вищих навчальних закладів на кредитно-модульну й

Таблиця 1

Зміни ставлення викладачів до використання міжпредметних зв'язків у навчанні професійно орієнтованих дисциплін у фаховій підготовці фізичного реабілітолога

№ з/п	Ставлення викладачів до використання міжпредметних зв'язків	Кількісні показники			
		Початок експерименту		Кінець експерименту	
		п	%	п	%
1	Негативне	10	35,7	–	–
2	Байдуже	12	42,9	1	3,6
3	Скоріше позитивне, чим негативне	4	14,3	4	14,3
4	Позитивне	2	7,1	18	64,3
5	Захоплене	–	–	5	17,8
6	Усього	28	100	28	100

Ми отримали кількісні та якісні дані, які засвідчили зменшення числа викладачів, що на початку нашого дослідження виявили негативне чи байдуже ставлення до використання міжпредметних зв'язків у навчанні професійно орієнтованих дисциплін. На питання: Як Ви розумієте сутність міжпредметних зв'язків у навчанні професійно орієнтованих дисциплін та їх роль в організації навчальної діяльності майбутніх фізичних реабілітологів? – викладачі відповідали: “На основі базових дисциплін студент ширше сприймає поняття зі спеціальних предметів та інтегрує паралельні значення з різних джерел (В. Бібик); “Міжпредметні зв'язки суттєво підвищують якість викладання предмета” (І. Прихода) та ін.

Аналіз стану професійної підготовки майбутніх фізичних реабілітологів у вищій школі дає можливість зробити висновки відносно проведення занять зі студентами. Викладачі професійно орієнтованих дисциплін повинні враховувати дидактичні вимоги до міжпредметних зв'язків на лекціях, практичних й лабораторних заняттях:

- лекції, практичні й лабораторні заняття повинні мати чітко сформульовану навчально-пізнавальну мету, що потребує залучення знань з інших дисциплін;
- повинна бути забезпечена висока активність майбутніх фізичних

реабілітологів у застосуванні знань з інших предметів. Це досягається усуненням дублювання навчального матеріалу, формуванням у студентів уміння застосовувати знання з інших предметів, для чого створюються необхідні умови;

- лекції, практичні й лабораторні заняття повинні сприяти формуванню позитивного ставлення до навчання професійно орієнтованих дисциплін, що досягається встановленням зв'язку міжпредметних пізнавальних завдань з життям, з практичною діяльністю майбутніх фізичних реабілітологів, виконанням практичних, лабораторних, модульних робіт на міжпредметній основі, використанням посібників з інших дисциплін, науково-методичної літератури, яка має інтегративний характер.

Професіоналізм як стійка властивість особистості та діяльності фахівця формується у процесі професійної освіти. Тому, викладач вищої школи повинен допомагати студентам самоудосконалюватися, розвивати свої творчі задатки та здобувати початковий досвід творчої діяльності.

Для успішної реалізації міжпредметних зв'язків у навчанні професійно орієнтованих дисциплін необхідно:

- *оволодіння теоретико-методологічними засадами використання міжпредметних зв'язків у навчально-виховному процесі (розуміти категоріальну сутність міжпредметних зв'язків, знати типологію і вміти використовувати різні типи та види міжпредметних зв'язків, усвідомлювати поліфункціональний характер міжпредметних зв'язків);*
- *дотримання організаційних аспектів реалізації міжпредметних зв'язків (організаційне забезпечення міжпредметних зв'язків у процесі викладання професійно орієнтованих дисциплін);*
- *визначення умов ефективної реалізації міжпредметних зв'язків у процесі викладання професійно орієнтованих дисциплін (реалізація принципу професійної спрямованості навчального процесу під час вивчення професійно орієнтованих дисциплін, формування міжпредметних знань, умінь та навичок у фізреабілітаційній освіті, дотримуватися певних вимог щодо встановлення зв'язків між дисциплінами, визначити шляхи та методи реалізації міжпредметних зв'язків у навчанні професійно орієнтованих дисциплін);*
- *розроблення методики реалізації міжпредметних зв'язків у процесі*

викладання професійно орієнтованих дисциплін;

- *забезпечення реалізації цілей фізреабілітаційної освіти (пріоритетна роль професійно орієнтованих дисциплін тому, що вони забезпечують формування фахових знань та умінь майбутнього фізичного реабілітолога).*

Висновки.

1. Практичне вирішення проблеми щодо удосконалення використання міжпредметних зв'язків у навчанні професійно орієнтованих дисциплін у вищих навчальних закладах можливе за таких пропозицій: проведення семінарів із даної проблеми, видання рекомендацій із використання міжпредметних зв'язків, видання плану здійснення зв'язків.

2. Успішна реалізація міжпредметних зв'язків у навчанні професійно орієнтованих дисциплін залежить від оволодіння науково-методичними основами взаємозв'язків, компетентності педагогів у знанні методів, засобів і прийомів, їх використання, психологічної готовності до виявлення й упровадження у навчальний процес міжпредметних зв'язків.

Таким чином, ефективна реалізація міжпредметних зв'язків у навчально-виховному процесі залежить від володіння науково-методичними основами взаємозв'язків, компетентності педагогів професійно орієнтованих дисциплін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верич Г.Е., Бородин Ю.А. Проблемы, итоги и перспективы преподавания специальности “физическая реабилитация” в вузах // Тези доповідей учасників Міжнар. наук.-метод. конф. “Фізична реабілітація як напрям підготовки спеціалістів”. – Київ, 2003. – С. 13-14.
2. Кантеро Зайяо А.А. Межпредметные связи в цикле естественнонаучных дисциплин педвуза как фактор повышения эффективности подготовки учителя химии и биологии: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – Минск, 1982. – 16 с.
3. Ковальчук Л.О. Підготовка педагога до реалізації міжпредметних зв'язків в умовах ступеневої освіти // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – 2001. – Вип. 15. – Ч. 2. – С. 135-142.
4. Колесник С.Г. Про міжпредметні зв'язки в курсах алгебри та геометрії // Зб. наук. праць. Педагогічні науки. – Херсон, 2002. – Вип. 27. – С. 39-43.
5. Моторіна В.Г. Міжпредметні зв'язки як головна умова професійної підготовки вчителя математики // Зб. наук. праць. Педагогічні науки. – Херсон, 2002. – Вип. 27. – С. 158-162.
6. Музальов О.О. Міжпредметні зв'язки як засіб підвищення педагогічної майстерності // Педагогіка і психологія професійної освіти. Науково-методичний журнал. – Львів, 2005. – № 6. – С. 7-16.
7. Плоткін Я.Д. Міжпредметні зв'язки в курсі дисциплін фізико-математичного циклу // Зб. наук. праць. Педагогічні науки. – Херсон, 2002. – Вип. 27. – С. 171-172.
8. Сысоев В.Н. Типология связей и ее реализация // Вестник высшей школы. – 1991. – № 2. – С. 44-46.
9. Смотров В.А., Симарова А.В., Томашевский Н.И., Нечаев С.В. Профессиональная подготовка студентов-реабилитологов // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. праць за ред. С.С. Єрмакова – Х., 2006. – № 10. – С. 222-225.